

ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ՝ ՀԱՆՐԱԳՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԽԹԱՆՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ

Հանրագիր ներկայացնելու իրավունքի արդյունավետ իրացման անհրաժեշտ նախադրյալների առկայությունը կարևոր նշանակություն ունի յուրաքանչյուր երկրում մասնակցային ժողովրդավարության գաղափարի կենսագործման, հանրային նշանակության հարցերում հասարակության մասնակցության մեխանիզմների հետևողական կատարելագործման, պետություն-հասարակություն հարաբերություններում արդյունավետ կապի հաստատման և պահպանման տեսանկյունից: Այս տեսանկյունից խիստ կարևորվում է հանրագրեր ներկայացնելու ինստիտուտի խթանմանը ուղղված համալիր միջոցառումների ձեռնարկումը: Պետք է նշել, որ ի թիվս հանրագրի ինստիտուտի խթանման այլ գործոնների (հանրագրերի ինստիտուտի նշանակության և ընձեռած հնարավորությունների վերաբերյալ հասարակության իրազեկվածության շարունակական բարձրացում, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, պաշտոնատար անձանց կողմից «Հանրագրերի մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածով իրենց վերապահված լիազորությունների ամբողջական ծավալով արդյունավետ իրացում և այլն), թվային դարաշրջանում առանձնակի նշանակություն և կարևորություն ունի հանրագրերի ներկայացման էլեկտրոնային գործիքների առկայությունը:

Սրա մասին է վկայում նաև այլ երկրների փորձի ուսումնասիրությունը, որի արդյունքները հանգում են նրան, որ պետությունները հետևողական քայլեր են ձեռնարկում հանրագրերի ներկայացման գործընթացը դիվերսիֆիկացնելու և կարևորելու համար:

Ներկայացման գործընթացը դիվերսիֆիկացնելու և խթանելու ուղղությամբ՝ հաշվի առնելով, որ թվային դարաշրջանում չափազանց կարևոր է հանրագրերի ինստիտուտի կիրառմանն ուղղված թվային գործիքների ստեղծումը: Թերևս այս հանգամանքով է պայմանավորված բազում երկրներում հանրագրերի էլեկտրոնային եղանակով ներկայացման հնարավորության առկայությունը (բացառությամբ Ֆրանսիայի, Մալթայի, Հունաստանի, Ավստրիայի)¹: Ընդ որում, այս տեսանկյունից առաջամարտիկ է Շոտլանդիան, որը հանրագրերի էլեկտրոնային եղանակով ներկայացման համակարգը ներդրել է դեռևս 1999 թվականին, ինչը, զգալի միջազգային ուշադրության արժանանալով, ճանաչում է ստացել գիտնականների և քաղաքական գործիչների շրջանում: Ուշադրության է արժանի նաև այն, որ հանրագրերի ներկայացման վիճակագրության առումով պատկերը երկրներում ևս տարբեր է: Այսպես, օրինակ Ֆրանսիայում տարեկան կտրվածքով ներկայացվում է 6 հանրագիր (1997-2007թթ.), Գերմանիայում՝ 17.500 հանրագիր (2006-2009թթ.), Շոտլանդիայում՝ 88 (2006-2011թթ.), Պորտուգալիայում՝ 122 հանրագիր (2006-2011թթ.), Բելգիայում՝ 10 (2007-2012թթ.)³:

Հաշվի առնելով վերոնշյալը և կարևորելով հանրագրերի ինստիտուտի լիարժեք գործարկումն ապահովելու անհրաժեշտությունը՝ հարկ ենք համարում անդրադառնալ ՀՀ-ում հանրագրերի ներկայացման էլեկտրոնային հար-

ՕՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ № 115 2020

¹ Տե՛ս **Tiago Tiburcio**, The Right to Petition, Directorate-General for internal policies, Policy Department C, Citizens' rights and constitutional affairs, 2015, էջ 6, հասանելի է՝ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/519223/IPOL_STU\(2015\)519223_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/519223/IPOL_STU(2015)519223_EN.pdf) հղումով՝ 20.08.2019թ. դրությամբ, էջ 9, էջ 25:
² Տե՛ս **Riehm Ulrich, Knud Bohle, and Ralf Lindner**, «Electronic petitioning and modernization of petitioning systems in Europe.», Technology Assessment Studies Series 6, 2014, էջ 20:
³ Տե՛ս **Tiago Tiburcio**, նշված աշխատությունը, էջեր՝ 26, 34-35:

թակի առկայության, դրա կարևորության և արդյունավետ աշխատանքի կազմակերպման խնդիրներին:

Այսպես, 2015 թվականի սահմանադրական բարեփոխումների արդյունքում, հաշվի առնելով ՀՀ Սահմանադրության⁴ 75-րդ հոդվածով ամրագրված՝ հիմնական իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգերի և ընթացակարգերի ապահովման պահանջը, «Հանրագրերի մասին» ՀՀ օրենքով⁵ (այսուհետ՝ Օրենք), ի թիվս այլ հարցերի, կարգավորվեցին նաև էլեկտրոնային եղանակով հանրագիր ներկայացնելու և հանրագրերի ներկայացման միասնական էլեկտրոնային հարթակի հետ կապված հարաբերությունները:

Ուշադրության է արժանի այն, որ Օրենքի իմաստով էլեկտրոնային եղանակով հանրագրի ներկայացումը չի նույնանում էլեկտրոնային հարթակի միջոցով հանրագիր ներկայացնելու գաղափարի հետ: Մեր այս եզրահանգումը պայմանավորված է նրանով, որ Օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետով էլեկտրոնային եղանակով ներկայացվող հանրագիրը դիտարկվում է որպես «էլեկտրոնային փաստաթղթի և էլեկտրոնային թվային ստորագրության մասին» ՀՀ օրենքի⁶ պահանջներին համապատասխան ներկայացված հանրագիր: Նշված օրենքի վերլուծությունը (2-րդ հոդված, 16-րդ հոդված և այլն) ցույց է տալիս, որ էլեկտրոնային եղանակով հանրագրի ներկայացումը ենթադրում է էլեկտրոնային փաստաթղթի ներկայացում՝ այլ կերպ ասած էլեկտրոնային թվային ստորագրությամբ վավերացված տեղեկության ներկայացում (օրինակ էլեկտրոնային փոստի միջոցով վերը նշված վավերապայմաններին համապատասխանող փաստաթղթի ներկայացում): Հարցը գործնական տեսանկյունից դիտարկելիս, ստացվում է, որ անձը կարող է ցանկացած այլ էլեկտրոնային գործիքի միջոցով (e-request.am, e-gov.am) էլեկտրոնային թվային ստորագրությամբ հանրագիր ներկա-

յացնել իրավասու մարմին, որը ենթակա է պարտադիր քննարկման:

Ինչ վերաբերում է հանրագրերի ներկայացման միասնական էլեկտրոնային հարթակին, ապա հարկ է նշել, որ Օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի (հրապարակային հանրագիր՝ էլեկտրոնային միասնական հարթակում սահմանված ձևով ներկայացվող հանրագիր), 7-րդ հոդվածի 3-րդ մասի (կոլեկտիվ հանրագիրը ենթակա է հրապարակման այդ նպատակով ստեղծված համացանցում հասանելի տիրույթում, եթե կոլեկտիվ հանրագրի բոլոր մասնակիցները ներկայացրել են այն հրապարակելու վերաբերյալ իրենց համաձայնությունը), 12-րդ հոդվածի 2-րդ մասի (հրապարակային հանրագիրը ներկայացվում է էլեկտրոնային միասնական հարթակում սահմանված ձևաթուղթը լրացնելու միջոցով), 16-րդ հոդվածի 2-րդ (կոլեկտիվ հանրագրի դեպքում պատասխանը հրապարակվում է նաև էլեկտրոնային միասնական հարթակում) և 3-րդ մասերի (հրապարակային հանրագրի պատասխանը հրապարակում է էլեկտրոնային միասնական հարթակում), 18-րդ հոդվածի 2-րդ (մինչև հանրագրեր ներկայացնելու էլեկտրոնային միասնական հարթակի ստեղծումը պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններն կոլեկտիվ հանրագրերը հրապարակում են իրենց պաշտոնական կայքերում) մասի վերլուծությունից բխում է, որ հանրագրերի ներկայացման էլեկտրոնային միասնական հարթակը պետք է նախատեսված լինի՝

- 1) հրապարակային հանրագրերի համար,
- 2) կոլեկտիվ հանրագրերի համար, եթե հանրագրի բոլոր մասնակիցները տվել են այն հրապարակելու վերաբերյալ համաձայնություն.

Պետք է նշել, որ չնայած Օրենքի 18-րդ հոդվածի 1-ին մասով հանրագրեր ներկայացնելու էլեկտրոնային միասնական հարթակի ներդրումը նախատեսված էր դեռևս 2019 թվականի հունվարի 1-ից, այնուամենայնիվ մինչ օրս հարթակը չի գործարկվել, ինչը, իր հերթին

⁴ Ընդունվել է 05.07.1995 թվականին, փոփոխվել է 27.11.2005 թվականին (ՀՀՊՏ 2005.12.05/ Հատուկ թողարկում Հոդ. 1426) և 06.12.2015 թվականին (ՀՀՊՏ 2015.12.21/Հատուկ թողարկում Հոդ. 1118):

⁵ Ընդունվել է 21.12.2017թ., ուժի մեջ է մտել 27.01.2018թ., ՀՀՊՏ 2018.01.17/4(1362) Հոդ.33:

⁶ Ընդունվել է 14.12.2004 թ., ուժի մեջ է մտել 27.01.2005 թ., ՀՀՊՏ 2005.01.26/7(379) Հոդ.114:

լուրջ խոչընդոտ է հանրագրերի ներկայացման տեսանկյունից: Կարծում ենք, որ հանրագրերի ներկայացման էլեկտրոնային հարթակի բացակայությունը կարող է հանդիսանալ հանրագրերի ինստիտուտի չկիրառման կարևորագույն դրոշմատուհան: Մենք գտնում ենք, որ արդի ժամանակաշրջանում, հաշվի առնելով էլեկտրոնային ժողովրդավարության գործիքների կարևորությունը, հանրագրերի ներկայացման միասնական էլեկտրոնային հարթակի գործարկումը կհանդիսանա լրացուցիչ խթան հանրագրերի ինստիտուտի արդյունավետ գործունեության երաշխավորման տեսանկյունից:

Ուշադրության է արժանի նաև այն, որ Օրենքը, անդրադարձ կատարելով հանրագրերի ներկայացման միասնական էլեկտրոնային հարթակին, չի կարգավորում հարթակի տեխնիկական նկարագրի կամ հարթակի վարման կարգի հաստատման հետ կապված հարցերը: Կարծում ենք, որ համանման հարցերը անհրաժեշտ է կարգավորել ենթաօրենսդրական նորմատիվ ակտի միջոցով, և ըստ այդմ, Օրենքում անհրաժեշտ է նախատեսել լիազորող նորմ, որի հիման վրա ՀՀ կառավարությունը լիազորված կլինի հաստատել հանրագրերի ներկայացման միասնական էլեկտրոնային հարթակի տեխնիկական նկարագիրը և հարթակի վարման կարգը: Իր հերթին, հանրագրերի ներկայացման միասնական էլեկտրոնային հարթակի տեխնիկական նկարագրի և հարթակի վարման կարգի հարցերը կարգավորող ենթաօրենսդրական ակտում անհրաժեշտ է կարգավորել հարթակի բաժինների, դրա վարման և գործարկման աշխատանքներին մասնակցող լիազոր սուբյեկտների, հարթակի ադմինիստրատորի, վերջինիս հիմնական պարտականությունների հետ կապված և համանման այլ հարցերը: Բացի այդ, հանրագրերի ինստիտուտի պատշաճ կիրառումը ապահովելու տեսանկյունից անհրաժեշտ է մշակել և իրականացնել հանրային իրազեկման մեծածավալ արշավ, սեղմ ժամկետում մշակել և գործարկել հանրագրերի միասնական էլեկտրոնային հարթակը՝ դիտարկելով նաև տարբեր կրթական ծրագ-

րերում հանրագրերի ինստիտուտի վերաբերյալ կոմպոնենտ ներառելու հարցը:

Քննարկելով հանրագրերի էլեկտրոնային հարթակի հետ կապված հարցերը, հարկ ենք համարում անդրադառնալ նաև դրա հետ փոխկապակցված մեկ այլ կարևոր խնդրի՝ մասնավորապես հանրագրերի հրապարակման հիմնահարցին:

Վերը նշվածի կապակցությամբ հարկ է նշել, որ հանրագրերի տեքստի և դրանց քննարկման գործընթացի վերաբերյալ տեղեկատվության հրապարակման հարցի շուրջ պետությունների մոտեցումները տարբեր են: Ուշադրության է արժանի, որ Եվրախորհրդարանի 217 (2) կանոնի համաձայն պառլամենտի՝ հանրագրերի համար նախատեսված բաժնում հասարակության համար պետք է հասանելի լինի հանրագրի անվանումը և հակիրճ բովանդակությունը (ռեեստրում գրանցված), հանրագրի քննարկման հետ կապված կարծիքների տեքստը և առավել կարևոր որոշումները⁷:

Այնուամենայնիվ, պետք է նշել, որ եվրոպական երկրների պառլամենտների մեծ մասը չեն հրապարակում հանրագրի տեքստը (Գերմանիայում թույլատրվում է միայն հանրային նշանակություն ունեցող հանրագրերի հրապարակումը): Դրան հակառակ, օրինակ հանրագրերի ամբողջական տեքստը հրապարակվում է Պորտուգալիայում, Շոտլանդիայում, Լյուքսեմբուրգում, որտեղ քաղաքացիներն ունեն նաև հանրագրերի քննարկման գործընթացին առցանց հետևելու հնարավորություն⁸:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ-ում հանրագրերի հրապարակման հարցին, ապա հարկ է նշել, որ Օրենքի 7-րդ, 12-րդ և 16-րդ հոդվածների վերլուծությունից բխում է, որ հրապարակման են ենթակա՝

1. կոլեկտիվ հանրագրերը - այն դեպքում, երբ հանրագրի բոլոր մասնակիցները տվել են այն հրապարակելու համաձայնություն
2. հրապարակային հանրագրերը
3. կոլեկտիվ և հրապարակային հանրագրերի պատասխանները:

⁷ Տե՛ս **Rules of Procedure of the European Parliament N 217 (2)**, հասանելի է՝ http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-8-2019-03-25-RULE-217_EN.html?redirect հղումով՝ 22.08.2019թ. դրությամբ:

⁸ Տե՛ս **Tiago Tiburcio**, նշված աշխատությունը, էջեր՝ 26, 34-35:

Անհրաժեշտ է նաև նշել, որ Օրենքի 7-րդ հոդվածը, սահմանել է կոլեկտիվ հանրագրի մասնակիցների համաձայնության դեպքում այն համացանցում հասանելի տիրույթում հրապարակելու հնարավորությունը: Նախ, Օրենքի դրույթը անհատակություն է մտցնում՝ սահմանելով մի դեպքում «համացանցում հասանելի տիրույթում հանրագրի հրապարակման հարցը, իսկ մյուս դեպքում, Օրենքի 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն կոլեկտիվ հանրագրի պատասխանը պետք է հրապարակվի էլեկտրոնային միասնական հարթակում: Ստացվում է, որ կոլեկտիվ հանրագիրը կարող է հրապարակվել օրինակ այն ստացած պետական մարմնի պաշտոնական կայքում, իսկ պատասխանը՝ էլեկտրոնային միասնական հարթակում: Արդյունքում՝ հանրագրերի հետ կապված գործունեության և որոշումների կայացման գործընթացը բավարար չափով թափանցիկ և արդյունավետ չէ: Միևնույն ժամանակ, Օրենքի 7-րդ հոդվածը չի մանրամասնում հանրագրի պատասխանի հրապարակման առանձնահատկությունները՝ մասնավորապես այն, թե արդյոք կոլեկտիվ հանրագրի պատասխանի հրապարակման դեպքում ևս անհրաժեշտ է հանրագրի բոլոր մասնակիցների համաձայնությունը: Օրենքի 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասը միայն սահմանում է, որ կոլեկտիվ հանրագրի դեպքում պատասխանը հրապարակվում է էլեկտրոնային միասնական հարթակում: Օրենքի 7-րդ և 16-րդ հոդվածների համադրված վերլուծությունից կարելի է գալ այն եզրահանգման, որ կոլեկտիվ հանրագրի հրապարակման վերաբերյալ մասնակիցների համաձայնության դեպքում գործում է նաև դրա պատասխանի հրապարակման վերաբերյալ հանրագրի մասնակիցների համաձայնության առկայության կանխավարկածը: Բացի այդ, չկարգավորված են մնում նաև այն դեպքերը, երբ կոլեկտիվ հանրագրի մասնակիցների մի մասը տալիս է համաձայնություն դրա հրապարակման համար, իսկ հանրագիրը հրապարակելուց հետո դրան միացած մյուս մասնակիցները չեն տալիս: Այս պարագայում առնվազն անհրաժեշտ է նախատեսել իրավական կարգավորում այն մասին, որ կոլեկտիվ հանրագրի հրապարակման համա-

ձայնությունը պահանջվում է միայն մինչ այն հրապարակելու պահը:

Հարկ է նշել, որ ի տարբերություն կոլեկտիվ և հրապարակային հանրագրերի (այդ թվում՝ դրանց պատասխանների) Օրենքով չի նախատեսվում անհատական հանրագրի՝ այլ կերպ ասած մեկ անձի կողմից ներկայացված հանրագրի էլեկտրոնային հարթակում հրապարակելու հնարավորություն: Նշվածի համատեքստում հարկ ենք համարում հակիրճ անդրադառնալ անհատական հանրագրերի և հրապարակային ու կոլեկտիվ հանրագրերի հարաբերակցությանը՝ դրանց հիմնական տարբերությունները վերհանելու նպատակով:

Այսպես, Օրենքը նախատեսելով հրապարակային հանրագրեր ներկայացնելու ձևաթղթի լրացման միջոցով այն էլեկտրոնային միասնական հարթակում հրապարակելու պահանջ՝ որպես հրապարակային հանրագրի՝ այլ հանրագրերից տարբերակելու հիմք անուղղակի մատնանշում է միայն «գլխավոր նախաձեռնող և հանրագրի աջակիցներ» կառուցակարգը, իսկ ՀՀ կառավարության 2018 թվականի նոյեմբերի 1-ի թիվ 1218-Ն որոշմամբ⁹ հաստատված՝ հրապարակային հանրագրեր ներկայացնելու ձևաթղթի ուսումնասիրությունը իր հերթին ցույց է տալիս, որ ձևաթղթով ևս չի նախատեսվում հրապարակային հանրագիրը մյուս հանրագրերից տարբերակելու այլ էական առանձնահատկություն:

Սա իր հերթին նշանակում է, որ ներկա իրավակարգավորման պարագայում անհատական հանրագիրը հրապարակային հանրագրից տարբերվում է նրանով, որ անհատական հանրագիրը ներկայացնում է մեկ անձ, իսկ հրապարակային հանրագրի դեպքում գլխավոր նախաձեռնողը և հանրագրի աջակիցները լրացնում են ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված հանրագրի ներկայացնելու ձևաթուղթը (տեղադրված հարթակում), իսկ կոլեկտիվ հանրագրից անհատական հանրագիրը տարբերվում է նրանով, որ կոլեկտիվ հանրագիրը ներկայացվում է երկու և ավել անձանց կողմից, և դրանով շոշափում է միևնույն հարցը:

Այսպիսով, հաշվի առնելով անհատական հանրագրերի հարաբերակցությունը հրապար-

⁹ Ընդունվել է 01.11.2018 թ., ուժի մեջ է մտել 01.01.2019թ., ՀՀՊՏ 2018.11.14/84(1442) Հոդ.1163:

րակային և կոլեկտիվ հանրագրերի հետ՝ գտնում ենք, որ օրենսդրությամբ անհատական հանրագրերի հրապարակման հնարավորություն չընձեռելը հիմնավոր չէ, քանի որ էլեկտրոնային հարթակում հրապարակման ենթակա հանրագրերի և անհատական հանրագրերի տարբերակման հիմքում ներկայումս որպես չափանիշ առանձնացված է միայն հանրագիր ներկայացրած անձանց թվաքանակը (կոլեկտիվ և հրապարակային հանրագրերի դեպքում), իսկ կոլեկտիվ հանրագրի դեպքում նաև դրանով միևնույն հարց շոշափելու հանգամանքը, ինչը մեր կարծիքով չպետք է հանդիսանա խոչընդոտ անհատական հանրագրերի՝ հարթակում հրապարակելու հնարավորությունը նախատեսելու տեսանկյունից:

Մենք կարծում ենք, որ անհատական հանրագիր ներկայացրած անձի համաձայնության դեպքում ևս անհրաժեշտ է նախատեսել դրա հրապարակման (այդ թվում՝ պատասխանի) հնարավորություն, ինչը մի կողմից կապահովվի հանրագրերի քննարկման համար պատասխանատու պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, պաշտոնատար անձանց գործունեության հաշվետվողականությունը, թափանցիկությունը, մյուս կողմից լրացուցիչ խթան կհանդիսանա հանրագրերի վերաբերյալ պատշաճ պատասխան տրամադրելու, ինչպես նաև միևնույն հարցի վերաբերյալ կրկնակի հանրագրեր ներկայացնելու դեպքերը կրճատելու տեսանկյունից:

Միևնույն ժամանակ, անհատական հանրագրերի մասով օրենսդրական փոփոխություններ նախաձեռնելիս, կարծում ենք՝ անհրաժեշտ է նաև նախատեսել այնպիսի հնարավորություն, որ անհատական հանրագիր ներկայացրած անձը այն սահմանի որպես կոլեկտիվ և հնարավորություն ընձեռի այլ անձանց միանալու հանրագրին: Այն դեպքում, երբ մեկ անձի կողմից ներկայացված կոլեկտիվ հանրագրին հրապարակումից հետո օրենքով սահմանած 30-օրյա ժամկետում ոչ մի անձ չմիանա, այն կշրջանառվի որպես անհատական հանրագիր: Առաջարկը հիմնավորվում է նաև նրանով, որ Սահ-

մանադրության 53-րդ հոդվածի համաձայն «Յուրաքանչյուր ոք ունի անհատապես **կամ այլոց հետ մեկտեղ** պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին ու պաշտոնատար անձանց հանրագիր ներկայացնելու և ողջամիտ ժամկետում պատշաճ պատասխան ստանալու իրավունք»: Գործնականում «այլոց հետ մեկտեղ» հանրագիր ներկայացնելը պետք է ենթադրի նաև մեկ անձի կողմից հանրագիր ներկայացնելու պարագայում դրան այլ անձանց միանալու հնարավորության առկայության և ըստ այդմ, տվյալ անձի կողմից թեթեւաբան եղանակով հանրագիր պատրաստելը, շահագրգիռ անձանց շրջանում «հրապարակելը» և աջակիցների թղթային ստորագրություններ ստանալը, թե՛ էլեկտրոնային եղանակով հրապարակելը և աջակիցների ստորագրությունները ստանալը:

Միևնույն ժամանակ, խոսելով հանրագրերի և մասնավորապես էլեկտրոնային հանրագրերի ինստիտուտի արդյունավետության մասին, պետք է ևս մեկ անգամ հիշատակենք Սահմանադրության 75-րդ հոդվածով սահմանված այն կարևորագույն պահանջը, որ «Հիմնական իրավունքները և ազատությունները կարգավորելիս օրենքները սահմանում են այդ իրավունքների և ազատությունների **արդյունավետ** իրականացման համար անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգեր և ընթացակարգեր»: Կարծում ենք՝ հանրագրերի դեպքում առկա կառուցակարգերի և ընթացակարգերի, ինչպես նաև հանրագրերի էլեկտրոնային հարթակի արդյունավետության գնահատման համար պետք է ներդնել նաև գնահատման թվային ցուցանիշներ: Ցավոք որևէ իրավական ակտում սահմանված չէ հանրագրերի, դրանց ընթացքի վերաբերյալ վիճակագրություն հավաքագրելու և վերլուծելու պահանջ: Այս առումով առաջարկվում է թե՛ օրենսդրության արդիականացման, թե՛ էլեկտրոնային հարթակի ստեղծման ընթացքում ամրագրել հանրագրերի և դրանց ընթացքի վերաբերյալ վիճակագրական տվյալներ հավաքագրելու և հրապարակելու պահանջ:

ՍՈՒՐԵՆ ՔՐՄՈՅԱՆ

ՀՀ փոխվարչապետի խորհրդական,
ի.գ.թ

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՂՈՒԿԱՍՅԱՆ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քաղաքացիական
իրավունքի ամբիոնի դասախոս, ի.գ.թ

ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ՝ ՀԱՆՐԱԳՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԽԹԱՆՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ

Հոդվածում քննարկվել են հանրագրերի ներկայացման միասնական էլեկտրոնային հարթակի՝ այդ թվում դրա գործարկման կարևորության, հանրագրերի հրապարակման առանձնահատկությունների հիմնահարցերը, ինչպես նաև ներկայացվել են առկա խնդիրների լուծմանն ուղղված առաջարկներ:

Բանալի բառեր. Հանրագիր, էլեկտրոնային հանրագիր, հանրագիր ներկայացնելու իրավունք, հանրագրերի էլեկտրոնային հարթակ, էլեկտրոնային ժողովրդավարություն

СУРЕН КРМОЯН

Советник Заместителя Премьер-министра РА,
Кандидат юридических наук

ШУШАНИК ГУКАСЯН

Преподаватель кафедры гражданского права ЕГУ
Кандидат юридических наук

ВНЕДРЕНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ ИНСТРУМЕНТОВ В КОНТЕКСТЕ ПРОДВИЖЕНИЯ ИНСТИТУТА ПЕТИЦИЙ

В статье рассматриваются вопросы важности единой электронной платформы для подачи петиций, в том числе важность ее запуска, публикации петиций, а также представлены предложения по решению существующих проблем.

Ключевые слова: Петиция, электронная петиция, право на петицию, электронная платформа, электронная демократия

SUREN KRMOYAN

Adviser to Deputy Prime Minister,
PhD in law

SHUSHANIK GHUKASYAN

Lecturer of YSU Chair of Civil Law
PhD in law

INTRODUCTION OF ELECTRONIC TOOLS IN THE CONTEXT OF PROMOTING THE INSTITUTE OF PETITIONS

The article discusses the issues of the importance of a unified electronic platform for the submission of petitions, including the importance of its launch, the publication of petitions, as well as suggestions for solving existing problems were presented.

Keywords: Petition, electronic petition, the right to petition, electronic petition platform, e-democracy.

* * *

ԼԻԼԻԹ ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ

Եվրոպական համալսարանի իրավագիտության ամբիոնի ասպիրանտ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓՎԱԿՈՒՄԸ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ

Հոդվածն անդրադառնում է պատժի՝ որպես իրավաբանական պատասխանատվության դրսևորման ձևերից մեկի նպատակներին՝ փորձելով դրանցում տեղավորել ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործության համար դատապարտված և պատիժը կրող անձանց ընտրական իրավունքի սահմանափակումը: Զուգահեռներ են տարված ՀՄԽՀ, ՀԽՍՀ և այժմ գործող քրեական օրենսգրքերում պատժի նպատակների միջև:

Բանալի բառեր. ընտրական իրավունք, սահմանափակում, ազատագրկում, պատիժ, նպատակ

ЛИЛИТ СУКИАСЯН

Европейский университет, аспирант Департамента права

ОГРАНИЧЕНИЕ ИЗБИРАТЕЛЬНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТЕ ЮРИДИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

В статье рассматриваются цели наказания как одной из форм юридической ответственности в попытке вменить туда ограничения избирательного права лиц, осужденных за тяжкие и особо тяжкие преступления и